

Carmel Acció: Joves, espais públics i desenvolupament comunitari

Comunicació presentada al I Congrés
Internacional “Convivència juvenil:
repensar el conflicte”

Xavier Úcar Martínez

Dpt. Pedagogia Sistemàtica i Social

Universitat Autònoma de Barcelona

Xavier.ucar@uab.es

SINTESI:

Carmel Acció és un projecte d'investigació-acció participativa que pretén implicar la ciutadania -especialment els joves- en una anàlisi, una acció i una reflexió conjunta i compartida sobre el significat, el sentit i l'ús dels espais públics del Carmel. Aquest projecte es sustenta en la idea que la descoberta, l'estudi i la reflexió conjunta i compartida sobre els espais públics del barri, que acompanya el desenvolupament d'aquesta recerca-acció, afavoreix la presa de consciència i la valorització d'aquests espais per part dels joves.

En nuestros tiempos la educación debe tratar de descubrir qué es lo que hay en los jóvenes que anhele ser completado, y consecuentemente reconstruir el aprendizaje que les permita buscar por sí mismos esa culminación. (Bloom, 1989:65)

No one is born a good citizen; no nation is born a democracy. Rather, both are processes that continue to evolve over a lifetime. Young people must be included from birth. A society that cuts itself off from its youth severs its lifeline; it is condemned to bleed to death.' (Kofi Annan)¹

Carmel acció és un projecte que forma part de tot un seguit d'iniciatives, impulsades pel Projecte Educatiu de Ciutat de Barcelona (P.E.C.), que s'adrecen a la re-apropriació per part de la ciutadania dels carrers, les places i, en general, dels espais públics. És un projecte que ha estat dissenyat ² dins el marc del Pla de desenvolupament comunitari del barri del Carmel de Barcelona. Pla comunitari que, sota el nom de *Carmel Amunt*, agrupa sis entitats ciutadanes del barri i els tècnics respectius dels Serveis Socials de l'Ajuntament i dels Serveis Comunitaris del Dpt. de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya³.

Carmel acció pretén iniciar un procés de treball comunitari que sigui, al mateix temps, polític i educatiu. Polític perquè implica, en primer lloc, dinàmiques de reflexió compartida que cerquen posar en qüestió allò que significa avui en dia *espai públic*. La manera com els joves sentin i visquin els espais en els que quotidianament interactuen influirà d'una forma determinant en el tracte que els dispensaran i, tanmateix, en les relacions que establiran amb les persones que els usin al mateix temps.

Polític també perquè aquest projecte comporta una re-definició tant de l'ús que les persones fan d'aquests espais com dels drets i deures que tenen respecte aquells en tant que ciutadans i ciutadanes⁴. Polític, per últim, perquè fa paleses les possibilitats i limitacions dels territoris com a àmbits on es desenvolupa la vida quotidiana del seus habitants. Cal assenyalar que aquest ús diari i quotidià dels espais públics ajuda a configurar i a omplir de contingut els sentiments de pertinença que lliguen les persones als territoris; sentiments que vertebraven de forma substantiva les identitats ciutadanes.

És també un projecte educatiu, d'altra banda, perquè -tot i que té com a principals protagonistes els joves- implica tota la ciutadania en la descoberta dels diferents espais públics del barri. Uns espais que els habitants del territori

¹ Cit. Lansdown 2002, p. 2.

² L'equip que va dissenyar aquest projecte va ser integrat per: M. García (Institut Municipal d'Educació); M. Yubero (ADSIS. Carmel Amunt); E. Ponce (Carmel Amunt); I. Izquierdo (Carmel Amunt); X. Úcar (Universitat Autònoma de Barcelona); C. Zulian (Artista Plàstic). A més d'aquests estan participant en el desenvolupament del projecte: A. Zambrano (Universitat de Xile); i -a través d'un conveni signat entre ADSIS i el Dpt. de Pedagogia Sistemàtica i Social de la Universitat Autònoma de Barcelona- els estudiants I. Martínez; M. Sales; I. Nadal; i M. Gómez (les tres últimes són estudiants d'educació social en pràctiques)

³ Una síntesi històrica del procés de creació i posta en marxa de Carmel Amunt i de les associacions i entitats que l'integren es pot veure en Ucar, X./Ponce, E. (2001)

⁴ Hom pretén, a partir d'ara, utilitzar el gènere com un genèric que agrupi tant a homes com a dones.

viuen i percebeixen de maneres ben diferents. Espais que poden ser acollidors, insegurs i, fins i tot, temuts en funció de variables tan diverses com les hores del dia en les que s'usen, la quantitat i qualitat del mobiliari urbà que disposen o les persones que en un moment determinat els estan utilitzant.

Conèixer i comprendre els significats i els sentits que els altres atribueixen a l'ús dels espais públics ajuda a generar comportaments empàtics. Si un jove sap que el seu avi s'asseu els matins en els bancs d'un determinat parc i sap també, de primera mà, el plaer que li proporciona, és més fàcil que estigui predisposat a no fer-lo malbé i inclòs a defensar-lo davant conductes incíviques. Aquests comportaments empàtics proporcionen la base pel respecte i el diàleg intergeneracional i possibiliten l'entesa i la confiança mútua entre les diferents persones del barri. El que es pretén amb aquest projecte és, en darrer terme, provocar un canvi d'actituds en la ciutadania -especialment en els joves- respecte l'ús del propi territori i, tanmateix, respecte les altres persones amb les qui es comparteix.

L'establiment de dinàmiques de reflexió, d'acció i de creació sobre els sentiments i les lògiques d'us que desperten o possibiliten els diferents espais públics del barri del Carmel obre una via de treball cap als propers anys. Un camí que ha de portar cap a una gradual re-apropiació dels espais públics des d'una consciència tant d'espai propi com d'espai compartit; sentiments ambdós, que solen implicar actituds de responsabilització en els habitants del barri respecte el seu manteniment i cura.

Hom entén que la convivència en els barris només es pot construir a partir d'actituds obertes i de respecte vers les diferents formes en que els altres comparteixen amb nosaltres temps i territori. Treballar sobre els espais públics del Carmel i sobre la forma en que els seus habitants els percebeixen, els senten i els usen és doncs una manera d'anar fomentant un pacte col·lectiu i intergeneracional per la convivència en el barri. Aquest és, en definitiva, el veritable sentit d'aquest projecte, posar els fonaments per a un futur de convivència cívica que sigui, al mateix temps, desitjable, solidari, durable i sostenible.

EN QUÈ CONSISTEIX CARMEL ACCIÓ

El projecte pretén desenvolupar un procés d'investigació-acció participativa que impliqui la ciutadania -especialment els joves- en una anàlisi, una acció i una reflexió conjunta i compartida sobre el significat, el sentit i l'ús dels espais públics del Carmel.

Aquest projecte es sustenta en la idea que la descoberta, l'estudi i la reflexió conjunta i compartida sobre els espais públics del barri, que acompanya el desenvolupament d'aquesta recerca-acció, afavoreix la presa de consciència i la valorització d'aquests espais per part dels joves.

Carmel Acció vol ser l'inici d'un procés de transformació i recreació de la realitat del barri a través d'un canvi en les maneres de veure, d'interpretar, de pensar i, sobretot, de viure i relacionar-se amb i en els espais públics. Com a projecte educatiu pretén ésser quelcom més que una actuació puntual, ans al contrari; te una clara vocació de continuïtat.

Tot i que aquest és un projecte en el que participa tota la ciutadania –infants, joves, adults i gent gran- el protagonisme principal el tenen els grups de joves del barri. Ells són els qui han de treballar per assolir els objectius que es planteja. De fet, el propi desenvolupament del projecte pretén ésser metodològicament instrumentat per a fer visibles a molts nois i noies del Carmel que, normalment, no viuen ni la geografia ni les dinàmiques comunitàries del barri. Aquest procés de *visibilització* és el primer pas per a possibilitar processos de participació i d'implicació en la vida comunitària del barri que vagin més enllà d'aquest projecte concret sobre els espais públics.

Els objectius que es pretenen aconseguir amb aquesta recerca-acció són:

- A. Descobrir els espais públics del Carmel i els sentiments que inspiren a la ciutadania.
- B. Conèixer les lògiques d'ús dels espais públics del barri.
- C. Assolir actituds responsables en el manteniment i cura dels espais públics.
- D. Mantenir actituds cíviques en l'ús del espais públics
- E. Elaborar propostes d'utilització i manteniment sostenible d'aquests espais.
- F. Iniciar processos d'empoderament -*empowerment*- dels joves.

Per aconseguir aquest objectius hom defineix quatre eixos temàtics que es converteixen en els continguts nuclears que tots els participants han de treballar al llarg del desenvolupament de les diferents dinàmiques comunitàries que vertebraran aquesta recerca-acció. Aquests són:

- 1.- Espais que els joves consideren públics
- 2.- Ús que fan els joves dels espais públics
- 3.- Relacions emocionals dels joves amb els espais públics (por, inseguretat, comoditat, perill, etc)
- 4.- Creació de noves dinàmiques d'ús dels espais públics

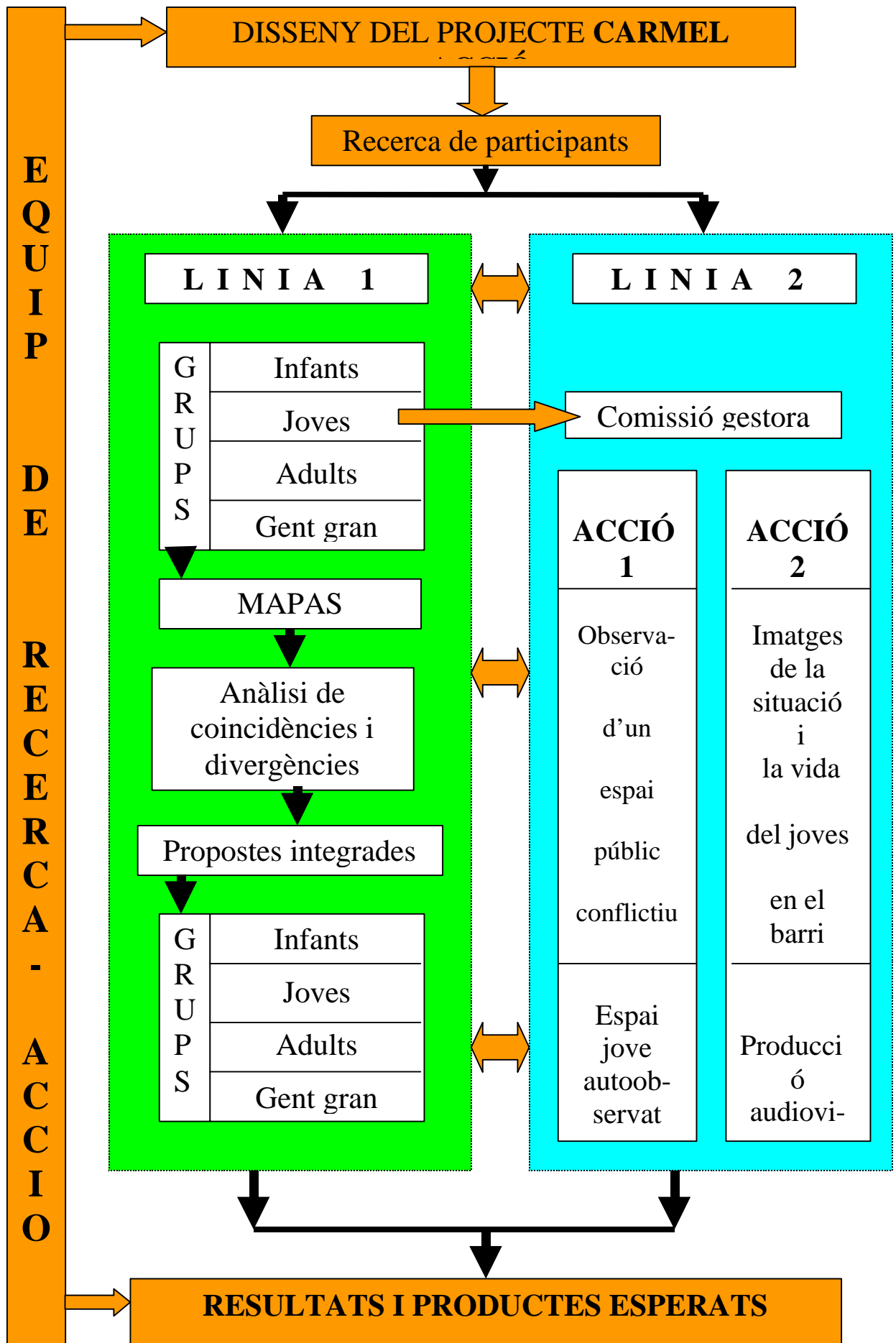
Tots aquests nuclis temàtics es concreten, tanmateix, en una sèrie d'indicadors, que perfilen, encara més, la informació que cal recollir, elaborar, contrastar i consensuar:

- Categories d'espais públics al barri (Visibles o invisibles; compartits, utilitzables, colonitzats, etc.)

- Tipologies d'us d'espais en relació a categories (esportius, relacionals, etc.)
- Grau de coneixement (per grups d'edat) dels espais del barri
- Sentiments que inspiren els diferents espais
- Responsabilitat respecte els espais
- Gestió, manteniment i cura dels espais
- Tipus d'activitats desenvolupades en els espais
- Freqüència de les activitats desenvolupades
- Recursos de l'espai en relació a l'activitat
- Recursos que cal aportar als espais per a desenvolupar l'activitat
- Tipus de conflictes que es produeixen (en relació a persones, recursos, normatives i usos)
- Normes/ regles d'us d'espais públics (explícites, tàcites)

LA METODOLOGIA DE LA RECERCA-ACCIÓ

La metodologia que s'està seguint en el desenvolupament d'aquesta recerca-acció es pot observar en el següent quadre.

Com ja s'assenyalat la primera línia de la recerca-acció se centra en la elaboració contrastada dels diferents tipus de mapes. La segona línia de treball es concreta a través de dues accions que es desenvolupen de forma simultània i paral·lela a la elaboració dels mapes. Aquestes accions pretenen ésser:

- ❑ Dues experiències que permetin conèixer els conflictes existents en el barri del Carmel entre els propis joves.
- ❑ Dues experiències que fonamenten l'exploració de possibilitats futures d'autoocupació per aquests joves i, tanmateix, contribueixen a crear una nova cultura de l'oci.
- ❑ Un procés de reflexió i aprenentatge compartit dels joves i de la ciutadania, en general, a través de processos d'anàlisi i avaluació d'espais públics
- ❑ Dos estudis-pilot que proporcionen informació complementària, de reforç i de contrast a l'obtinguda i l'elaborada durant el desenvolupament de la primera línia.

Com es pot observar en el quadre aquesta segona línia contempla dues accions diferenciades:

ACCIÓ 1: Observació d'un espai públic que el grup de joves consideri conflictiu.

ACCIÓ 2: Creació d'un audiovisual per part d'un grup de joves del barri

Aquesta metodologia ve sostinguda per les funcions que assumeix el grup de recerca. Aquestes són les següents:

- ❑ Pilotatge del procés de desenvolupament de la recerca-acció.
- ❑ Disseny de tots els recursos i materials necessaris pel desenvolupament del projecte (fitxes de recollida de dades, mapes de treball, fitxes de registre i observació, etc.)
- ❑ Posta en marxa, gestió i seguiment de les dinàmiques grupals implementades en el desenvolupament del projecte
- ❑ Elaboració d'informes de procés
- ❑ Documentació audiovisual dels processos i dinàmiques desenvolupats al llarg del projecte.
- ❑ Elaboració i redacció dels materials i informes finals.

ELS RESULTATS ESPERATS

Cal definir, per últim, quins són els resultats que hom espera aconseguir en acabar aquesta recerca-acció participativa. Són els següents:

1º Un *mapa funcional* o de usos dels espais públics del Carmel

El caracteritzem com una carta geogràfica que delimita espais d'acord a funcions assignades (solars en construcció; carrer públic; parc infantil; zona

de conversa; etc.) i usos reals. Hi hauran tants mapes com col·lectius amb els que es treballa (nens, joves, adults i gent gran) .

2º Un mapa emocional dels espais públics

És una carta geogràfica que delimita les zones del territori que inspiren sentiments (inseguretat, por, llibertat, tancament, comoditat, etc..) a la població o a col·lectius específics.

3º Un mapa dels somnis en relació als espais públics:

És una carta geogràfica que delimita espais i usos desitjables del territori. En la elaboració d'aquest mapa és fonamental que els mediadors dels grups insisteixin en la viabilitat de les propostes.

4º Un model d'avaluació d'espais públics des dels punt de vista dels joves.

5º Unes dinàmiques socio-polítiques renovades en relació a la gestió dels espais públics per part de la joventut del Carmel

L'ESTAT ACTUAL DE LA RECERCA-ACCIÓ

La participació de les persones del barri està superant les expectatives previstes. En el que es refereix a la primera línia de treball de la recerca-acció hom pot dir que fins el moment hi ha grups de treball en 3 CEIPs del barri. En el col·lectiu de la gent gran s'han configurat tres grups de treball; 2 del Casal d'avis i 1 de dones del Centre cívic. El col·lectiu dels adults és el que més ha respost. En l'actualitat hi ha 6 grups actius: 1 grup de dones del projecte OMNIA; 2 grups de l'Escola d'adults; 1 grup de salut mental; 1 grup de persones de gimnàstica del Centre cívic; i 1 grup de la parroquia.

Cal assenyalar que la filosofia de l'equip de recerca i del propi Pla de desenvolupament comunitari –Carmel Amunt- és no rebutjar cap gest d'interès o iniciativa de participació que surti de persones o col·lectius del barri. Totes s'intenten integrar en algun dels projectes que s'estan desenvolupant en el Carmel. Això explica que hi hagin uns col·lectius amb més grups que uns altres.

Respecte el joves hi ha 3 grups actius; 1 de pretaller; 1 del Centre Juvenil Marti Codolar; i un altre de joves del barri. Hi ha també, per últim, 2 grups -que denominem *unitats independents* perquè treballen amb els seus temps i segons les seves propies dinàmiques- que són 1 grup de nens i nenes de l'esplai i 1 grup de joves del Cicle formatiu d'Animació Sociocultural.

En aquest moment del procés s'han desenvolupat dues dinàmiques amb tots els grups de participants. En concret, les referides als mapes funcionals i als mapes emocionals. L'equip de recerca està buidant els materials elaborats amb la idea de contrastar-los i retornar a cadascun dels grups la informació obtinguda per a possibilitar la tercera dinàmica grupal; la que elaborarà els mapes dels somnis.

Pel que fa a la segona línia del projecte assenyalar , respecte l'acció 1, que es troba a punt de començar, un cop elaborats per part del grup de joves els instruments dissenyats per a l'observació dels espais públics conflictius, L'acció 2, per la seva banda ja està pràcticament finalitzada i ha pres la forma d'un curtmetratge de 30 minuts de durada.

Tot plegat està previst que el projecte com a tal pugui completar-se abans de l'estiu.

BIBLIOGRAFIA:

BLOOM; A. (1989) *El cierre de la mente moderna*. Barcelona: Plaza y Janés.

LANSDOWN, G.. (2002) Global priorities for youth.. 31 pág. Document electronic.http://www.un.org/esa/socdev/unyin/helsinki/ch10_participation_lansdown.doc

MEIRIEU, Ph. (1998) *Frankenstein educador*. Barcelona: Laertes.

ÚCAR, X. ; PONCE, E. (Coord.) (2001) *Carmel Amunt: Análisis i propostes de futur per un barri*. Barcelona: Carmel Amunt.